

DUBROVAČKI ARHIV

Vinko Foretić

Odavna se već u XIX. st. uočila velika važnost Dubrovačkog arhiva ne samo za prončavanje dubrovačke povijesti već i za povijest Hrvata i Srba uopće. Na temelju rada u Dubrovačkom arhivu izišle su mnoge vrijedne rasprave, a i u raznim ostalim djelima o hrvatskoj i srpskoj povijesti u znatnoj je mjeri upotrijebljeno gradivo ovog Arhiva. U pojačanoj mjeri posvetila se pažnja Dubrovačkom arhivu nakon 1945., te je on sada najposjećeniji arhiv u državi, a već je izišao znatan broj novih znanstvenih radnja, koje se u većoj ili manjoj mjeri baziraju na dokumentima ovog Arhiva. Interes za Dubrovački arhiv biva sve veći, te će korisno biti dati u ovoj rubrici prikaza naših znanstvenih ustanova jedan opći pregled Arhiva kao takva u bitnim potezima i osvrnuti se na kraju na rad Arhiva i u Arhivu nakon Oslobođenja.

Najvažniji dio Državnog arhiva u Dubrovniku je arhiv Dubrovačke republike i s njim povezani arhiv francuske uprave. Postoji i tiskani opći katalog ovog arhiva, koji je objelodanio Josip Gelčić u Glasniku Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 1910. Ovaj arhiv dijeli se na 77 serija, od kojih su dvije iz doba francuske uprave, a sve ostale iz doba Dubrovačke republike.

Serijski s najstarijim dokumentima je ona u Gelčićevu katalogu označena kao 76. po redu i u njemu nazvana »Acta Sanctae Mariae Maioris«. Ona sadrži i samostalne isprave i akte počevši od XI. pa sve do XIX. st., a naziv je dobila po tome, što su se nekoć najvažnije državne isprave iz nje čuvale u relikvijarnu katedrale sv. Marije. Najispravnije je zvati je »Isprave i akte«. Ova serija je u Gelčićevu katalogu samo sumarno označena, a za nju postoji poseban pisani katalog na talijanskom jeziku, koji je tridesetih godina prošlog stoljeća sastavio obični administrativni činovnik Luka Čurlica i koji je u mnogo čemu netočan i manjkav. No za XI. st. sadržava ona samo jednu originalnu ispravu: to je bula pape Benedikta VIII. iz 1022., kojom udjeljuje dubrovačkom nadbiskupu palij i pri tome utvrđuje njegovu jurisdikciju, no ona je nažalost sada izvan Dubrovačkog arhiva, jer mu još nije vraćena (u Dubrovačkom arhivu se nalazi sada samo stara kopija). Najstarija sačuvana dubrovačka isprava je ona o osnutku benediktinskog samostana na Lokrumu iz 1025., ali ona nije sačuvana u originalu, već u dva prijepisu iz XIII. st., koji se čuvaju u Dubrovačkom arhivu. To je jedino, što Dubrovački arhiv ima od pouzdanih isprava za XI. stoljeće. K tome ima dvije isprave smatrane falsifikatima. Izvan Dubrovačkog arhiva ima samo jedna isprava, koja se čuva u Monte Cassinu, a prema navodima njezina objavitelja imala bi biti original, i još jedna papinska bula, upućena u Dubrovnik, sačuvana u prijepisu. Dakle, za čitavo XI. st. imamo, bilo u originalu bilo u prijepisu, od pouzdanih isprava sačuvane samo dvije dubrovačke i dvije upravljene Dubrovniku, a dvije smatrane falsifikatima.

Za XII. st. imamo već brojnije isprave, iako ih još nije mnogo. Te isprave možemo podijeliti na nekoliko skupina, i to: 1. mali broj isprava izdanih u

Dubrovniku, koje se tiču čisto dubrovačkih poslova ili konkretnih slučajeva s faktorima van Dubrovnika, 2. nekoliko ugovornih isprava s istočno-jadranskim i talijanskim gradovima, 3. mali broj ugovornih isprava sa slavenskim vladarima dubrovačkog zaleđa i 4. oveću skupinu papinskih bula upravljenih dubrovačkom nadbiskupu, od kojih se neke smatraju pouzdanima, a neke falsifikatima.

Zanimljive su ugovorne isprave. Bilo ih je dvije vrste. Neka ugovorna isprava sačinjava već sama po sebi dvostrani ugovor, u kojem su donesene obaveze i jedne i druge strane, te se prema tome cijeli ugovor sastoji samo od jedne isprave. Neki pak ugovori sastavljeni su zapravo od dviju isprava, od kojih jedna sadržava obaveze jedne strane, a druga obaveze druge strane ugovornice. U Dubrovačkom arhivu sačuvani su od ugovora s istočno-jadranskim i talijanskim gradovima one isprave, koje su ti gradovi izdali Dubrovniku. Tako imamo ugovorne isprave grada Pize iz 1169., Kotora iz 1181., Ravene iz 1188., plemena Kačića iz 1199., te Fana i Ankone iz 1199. Poznat je ugovor između Dubrovnika i srpskog velikog župana iz 1186.; taj je ugovor sklopljen nakon vođenog rata te ima karakter mirovnog ugovora. Ugovor je napisan u dubrovačkoj kancelariji i sastavljen u objektivnoj formi, a samo pri kraju isprave ima dva pasusa s l. »Nos Ragusei«. Ovo je dakle slučaj, gdje nisu izdane dvije uzajamne isprave, već samo ova jedna ugovorna isprava kao dvostrani ugovor s obavezama jedne i druge strane. Ugovor, napisan latinski, potpisali su ćirilskim potpisima Nemanja i njegov brat Miroslav. Iako sastavljen od Dubrovčana u prvom licu, ipak je jedina isprava s obojstranim obavezama ugovor Dubrovnika sa zahumskim knezom Miroslavom, napisan također na latinskom jeziku, a potpisan od Dubrovčana i od Miroslava, od ovoga srpski ćirilskim pismom. Iz 1189. imamo i ispravu bana Kulina izdanu Dubrovčanima na latinskom i narodnom jeziku, ali je ta isprava, ukradena iz Dubrovačkog arhiva, dospjela već davno u Leningrad. U Dubrovačkom arhivu ima stara kopija ove isprave iz 1205.

U XIII. st. broj isprava Dubrovačkog arhiva postaje sve veći i raznoličniji. I za ovo stoljeće možemo reći, da postoje za XII. st. nabrojene skupine, ali osim toga ima i drugih raznovrsnih isprava i akata. Naravno, da u daljnja stoljeća isprave i akti postaju još brojniji i raznovrsniji. Već iz XIII. st. imamo znatan broj isprava srpskih i bosanskih vladara, pisanih ćirilicom. Pretežna većina ovih samostalnih isprava i akata, napisanih na posebnom komadu pergamene ili papira, jesu originali, tek vrlo mali broj su stare kopije, a također pretežna većina njih ima javno-pravni karakter. Privatne isprave nalaze se registrirane u kodeksima, o kojima ćemo niže govoriti.

U drugoj polovici XIII. st. pojavljuju se kodeksi, rukopisne arhivske knjige napisane na pergameni ili papiru. Godine 1272. redigiran je stari dubrovački Statut, ali se on nije sačuvao u originalu već u brojnim prepisima; dva najstarija prepisa potječu iz XIV. st., odnosno XV. st., oba u Dubrovačkom arhivu, a sadrže dakako dodatke, koji su se naknadno Statutu prilagali sve do 1358. Najstariji kodeks Dubrovačkog arhiva je Carinski zakonik — Liber statutorum doane iz 1277., sačuvan u originalnom primjerku s naknadnim dodacima.

No pretežna većina kodeksa Dubrovačkog arhiva su službene knjige, koje su se sukcesivno vodile o javnim poslovima, a tako i o privatnim poslovima.

koji su se pred vlastima odvijali. Prve takve knjige u vezi su s razvojem notarijata. Notarijat postaje u XIII. st. javna služba, za koju se zahtijeva stručna sprema. Dubrovački historičari Jakov Lukarević iz XVI.—XVII. st. i Junije Rastić iz XVIII. st. spominju i citiraju jednu notarijalnu knjigu serije »Diversa notariae« iz 1268., ali se ona nije sačuvala. S pojavom prvih službenih, sukcesivno vođenih knjiga pozabavio se prof. G. Čremošnik u nekoliko svojih radnji. Time je on u mnogočem popravio Gelčičev tiskani katalog, koji i inače ima dosta manjkavosti, a njegova radnja »Dubrovačka kancelarija do god. 1300. i najstarije knjige dubrovačke arhive« nužan je korektiv Gelčičeva kataloga za te najstarije kodekse. Najstarija knjiga, dakle, iz ovih serija sukcesivno vođenih službenih knjiga je ona serije »Diversa cancellariae« iz 1278—1280.; od serije »Diversa notariae« imamo najstariju knjigu iz 1280.—1282., serije »Debita notariae« iz 1282., serije »Testamenta« iz 1282—1283. Ove serije vode se dalje sve do pada Republike, a zbog sve razgranatijeg razvitka državnog života, administracije i sudovanja niču s vremenom sve nove i nove serije službenih knjiga. Najstarije knjige serije »Diversa cancellariae« sadrže ročišta, kaznene prijave i iskaze svjedoka i oglase o prodanim nekretninama. Za ove poslove nastaju tokom vremena posebne serije, a u knjige serije »Diversa cancellariae« uvrštavaju se drugi najraznovrsniji poslovi, koji se odvijaju u državnoj kancelariji. »Debita notariae« sadrže zadužnice, »Testamenta« oporuke, a u »Diversa notariae« ulaze nierzličitiji poslovi, o kojima ljudi daju od notara sastaviti ispravu. Tako tu ulaze punomoći, kupoprodajni ugovori, darovnice, ugovori o izmjeni zemljišta, agrarni ugovori o davanju zemljišta na obradivanje, ugovori šegrtu, nadničarski ugovori, ugovori o različitim trgovačkim poslovima, kao na pr. o stvaranju trgovačkih društava, ugovori o prijenosu robe brodovima, o nabavci kamena, o gradnji kuća, ugovori sa slikarima i izradi slika i t. d. Tokom vremena se za neke specijalne grane stvaraju posebne serije, tako od 1348. »Libri dotium notariae« (ugovori o mirazu), od 1352. »Venditae cancellariae« (prodaje), od 1447. »Pacta matrimonialia« (ženidbeni ugovori). Sve su ove knjige raznovrsnih serija zapravo knjige imbrevijatura, dakle zbornici isprava zapisanih pretežno u skraćenom obliku, s doslovno napisanim bitnim tekstom, a izostavljenim običnim formulama. Pretežno su to privatne isprave.

Počeli smo s najstarijim kodeksima Dubrovačkog arhiva, ali kako su oni i početne knjige odnosnih serija, to smo morali barem ukratko prikazati i te serije, a po naravi same stvari morali smo prikazati i one serije, koje su nastale odvajanjem od osnovnih serija. S tim smo prešli vremensku granicu početka najvažnijih serija Dubrovačkog arhiva u potpunosti javnopravnog karaktera, a to su zapisnici dubrovačkih vijeća.

Ti zapisnici počinju naime s godinom 1301. U početku se u jednoj knjizi bilježe zapisnici svih triju vijeća, i to onim hronološkim redom, kojim su se održavale njihove sjednice. Od 1378. bilježi se napose zapisnik Velikog vijeća, ali ipak posebno u istoj knjizi, a od 1388. i dalje, doduše u istoj knjizi, zapisnik Malog vijeća, ali odvojeno od zapisnika Senata. Od 1415. zapisnici svih triju vijeća vode se svaki u posebnoj knjizi, te tako od jedne serije nastaju tri. U zapisnicima se ne bilježi tok raspravljanja, već u zapisniku Malog vijeća samo zaključci, a u zapisnicima Senata i Velikog vijeća i prijedlozi s oznakom, koji je prijedlog prihvaćen i s koliko glasova. Uvijek su bila samo dva pri-

jedloga, *prima pars* i *secunda pars*. Zapisničar je bilježio oba prijedloga te precrtao onaj prijedlog, koji nije bio prihvaćen. Poneki put je drugi prijedlog, *secunda pars*, imao stvarno značenje i bio zaista prihvaćen nasuprot prvom, ali u većini slučajeva je on bio samo stereotipno postavljen bez konkretnog sadržaja, jedino po principu dileme: da ili ne, te je većinom bio prihvaćen prvi prijedlog, *prima pars*. Zaključci vijeća nazivali su se *reformationes*. Iako su i sve ostale serije Dubrovačkog arhiva vrlo vrijedne, ipak možemo reći, da su najvažnije ove serije zapisnika vijeća. Od najneznatnijih pitanja pa do najzamašnijih državnih problema, sve se iznosilo pred vijeća i o svemu se raspravljalo, što je ma kako bilo od javnog interesa, tako da su ovi zapisnici uistinu vjerno ogledalo javnog života starog Dubrovnika. Po važnosti je skoro jednaka i serija zvana »*Litterae et commissiones*«, dopisi i upute od 1358. dalje. U njoj su zabilježeni dopisi, koje je dubrovačka vlada slala bilo kome, i upute, koje su, pismeno fiksirane, dobivali dubrovački poslanici prije odlaska u određenu misiju. Zapisnici dubrovačkih vijeća i serija dopisa i uputa međusobno se dopunjuju, jer o mnogim predmetima, osobito vanjske politike, koji se u zapisnicima samo kratko spominju, nalazimo u dopisima i uputama njihovo pravo objašnjenje. Za povijest dubrovačke diplomacije ova je serija od velike važnosti.

Važnu seriju Arhiva čine zakoonici i ostale pravne knjige. Osim dvaju već spomenutih najstarijih primjeraka starog Statuta, imamo »*Liber omnium reformationum*«, knjigu svih zakonodavnih reformacija, dakle novih zakona, sastavljenu 1335., ali sačuvanu samo u rukopisu XV. st., s naknadnim dodacima do 1410. U originalu pak sačuvali su se zakoonici »*Liber viridis*« i »*Liber croceus*«. *Liber viridis* je osnovan u XV. st., i u njemu su sabrani najprije svi oni zaostali zakoni, nezabilježeni u dodacima Knjizi svih reformacija, od 1358.—1408., a zatim su se sukcesivno unosili svi novoprimitljeni zakoni do 1460. Godine 1460. osnovana je nova zakonska knjiga *Liber croceus*, u koju su se unosili dalje sukcesivno svi zakoni do pada Republike.

Pažnje vrijedna je i serija zvana »*Cathasticum*«. Kao prva njezina knjiga je »*Liber de introitibus stacionum et terrenorum communis*«, knjiga o prihodima općinskih dućana i zemljišta od 1282.—1291. Inače su u ovoj seriji okupljene većinom one knjige, u kojima su zabilježene razdiobe zemljišta među vlastelu i građane u onim krajevima, koje su Dubrovčani stekli od susjednih vladara u XIV. i XV. stoljeću; to su poluotok Pelješac, viši predjeli Astarjeje od Ljute do Kurila, Slansko Primorje i Konavli.

Vidjeli smo, da su sudski poslovi bilježeni najprije u knjige serije »*Diversa cancellariac*«, no u XIV. i XV. st. osnovane su različite serije sudbenih knjiga građanskog i kaznenog prava. Te se knjige mogu u Arhivu proučavati, i mnogi su ih proučavali, ali gotovo nitko to nije učinio s pravnog i arhivskog stano- višta. Najviše su se iz njih crpili podaci za upoznavanje privatnog života starog Dubrovnika i za traženje životopisnih crtica glasovitih Dubrovčana, te za takozvanu skandaloznu kroniku. Međutim, treba pomnijim i detaljnijim stu- dijem upoznati i utvrditi bolje međusobni odnos svih tih različitih sudbenih serija.

Važne su i serije lokalnih kancelarija iz raznih krajeva s teritorija Dubro- vačke republike. U XV. st. počinju serije grada Stona i autonomne otočke

općine Mljet. Arhiv Lastova, s dokumentima od XIV. st. dalje, bio je donekadna u Italiji, te je skupa s ostalim dalmatinskim arhivima vraćen i iz Zadra nedavno otpremljen u Dubrovnik. No u Dubrovačkom arhivu je već otprije postojala lijepa zbirka lastovskih privatnih isprava iz XIV. stoljeća.

Iz ovog sumarnog prikaza Dubrovačkog arhiva, najviše s obzirom na srednji vijek, vidimo ipak njegovo veliko značenje, u prvom redu za proučavanje povijesti samog Dubrovnika i njegova zaleđa, a kako je Dubrovnik dio hrvatskog narodnog teritorija, to se prikazivanje hrvatske političke, ekonomske i kulturne povijesti ne može dakako zamisliti bez dubljeg i svestranijeg poznavanja dubrovačke prošlosti. Stoga moraju hrvatski historičari posvetiti toj prošlosti i Dubrovačkom arhivu mnogo veću pažnju, nego što su to dosad činili. Uostalom, i za povijest hrvatskih primorskih krajeva i gradova od Rijeke do Kotora ima u njemu mnoštvo podataka. Mnogo uvidavnije su nazreli veliku važnost Dubrovačkog arhiva za srpsku povijest srpski historičari, jer se u njemu nalazi mnoštvo materijala za prošlost Srba s obzirom na vjekovne ekonomske i ostale veze, koje je imao Dubrovnik sa srpskim zemljama, te je po radu u Dubrovačkom arhivu znatno unaprijeđeno poznavanje srpske historije. Uostalom, i čisto dubrovačkim problemima je srpska historiografija posvetila veliku pažnju. Nadajmo se, da će srpski historičari i dalje nastaviti hvalevrijedan i marljiv rad u Dubrovačkom arhivu, a da će uporedo s njim i hrvatska nauka prionuti većim marom i elanom proučavanju povijesti Dubrovnika. Naravno problemi ekonomskog razvoja Dubrovnika zahtijevaju dublja istraživanja i novo svestranije osvjetljenje.

Dubrovački arhiv uživa glas uzorno uređenog arhiva. Uglavnom je uređen arhiv Dubrovačke republike i francuske uprave, dok se novoprimitljeni arhivi XIX. i XX. st. nalaze u priličnom neredu te još ne mogu biti pristupačni potpunoj znanstvenoj eksploataciji. No ni arhiv Dubrovačke republike i francuske uprave nije baš tako uzorno uređen, kako ga često pretjerano hvale. S arhivskog gledišta ima još mnogo toga da se uradi, ako želimo, da se taj arhiv približi pojmu uzorno uređenog arhiva. Uza sve to, za potrebe historijske eksploatacije snalaženje je u njemu lako, te svi naučni radnici bivaju brzo i zadovoljno posluženi dokumentima.

O Dubrovačkom arhivu dosta se je općenito pisalo, ali jednog opširnog, lobbrog i svestranog prikaza njegova još nema. Važniju literaturu o Dubrovačkom arhivu spomenuo je Stanoje Stanojević u svojem djelu »Istorija srpskog naroda u srednjem veku I« (Posebna izdanja Srpske akademije nauka 121. 1937.), gdje i sam dosta opširno govori o Dubrovačkom arhivu na str. 17--38. Nakon toga izašla su još dva prikaza: Josipa Nagy-a u Hrvatskoj enciklopediji (sv. I.) i potpisanog u publikaciji »Dubrovački festival g. 1950«. Pre- daleko bismo išli da nabrojimo i posebice istaknemo sva historijska djela, koja bi nam mogla pomoći u snalaženju među dokumentima Dubrovačkog arhiva i pri orijentiranju, što sve možemo u njemu naći, no spomenut ćemo, da su nam za srednji vijek s arhivskog gledišta najkorisnije brojne radnje prof. Gregora Čremošnika, od kojih smo već gore naveli radnju »Dubrovačka kancelarija do god. 1300. i najstarije knjige dubrovačke arhive (GIZM, Sarajevo, dodatak 1929.). Od ostalih su za dubrovačku arhivistiku najvažnije: »Nekoliko dubrovačkih listina iz XII. i XIII. stoljeća« (isto 1931.). »Kako je postao

Dubrovački arhiv?« (isto 1932.), »Dubrovački notar prezbyter Johannes« (Glas SA 171, 1936.), »O dubrovačkom notaru Paskalu« (GIZM 1938.), »Notarijat Lastova u srednjem veku« (JIČ 1938.) i »Notarske listine sa Lastova« (Spomenik SA 91, 1939). Nakon oslobođenja objelodanio je prof. Čremošnik izvrsnu studiju »Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka«, GIZM 1948 i 1949—50. Za snalaženje u brojnim turskim dokumentima od znatne su koristi radnje bivšeg skriptora ovog Arhiva Fehima Efendića pod naslovom »Turski dokumenti dubrovačkog Arhiva« (Politika 1938, br. 10816, i sličan članak istog pisca u dubrovačkom listu »Dubrava« 1941., br. 113) te »Dragomani i kancelarija turska u Dubrovniku« (kalendar Gajret za 1940). Za bizantske isprave vrlo je važno prethodno saopćenje Miroslava Markovića, predavača beogradskog sveučilišta, pod naslovom »Grčke povelje Dubrovačkog arhiva« (Glasnik SA za 1949).

I prošle generacije XIX i XX. st., koje su upravljale Dubrovačkim arhivom, počevši od skromnog administrativnog činovnika Luke Čurlice iz prve polovine XIX. st. do požrtvovnog dr. Branimira Truhelke, koji je umro 1945, imaju velikih zasluga za unapređenje Dubrovačkog arhiva, te je to više puta i istaknuto, no ovdje je na mjestu, da se naročito osvrnemo na rad nakon Oslobođenja.

Kako interni rad unutar samog Arhiva tako i rad brojnih naučnih radnika, zahvaljujući promijenjenim prilikama, zaista je obilat i plodonosan. Velik je uspjeh, što je napokon, poslije različitih peripetija, dospio u Arhiv pretežan i najvažniji dio dubrovačkog arhivskog blaga, koje je Austrija odnijela u Beč, i arhiv Lastova. Ove godine (1951) dospio je napokon u Dubrovački arhiv i arhiv takozvanog Blagog djela, koji je arhiv po svojoj strukturi pretežnim dijelom arhiv dubrovačkih državnih blagajnika, s dokumentima od XIV.—XIX. stoljeća. Ogroman priliv znače i arhivi različitih ureda i vlasti XIX. i XX. st., u kojima se našlo i ponešto starijih dokumenata iz doba Dubrovačke republike, a iz privatnih ruku dospjelo je u Arhiv veliko mnoštvo vrlo važnih i raznovrsnih arhivalija. Osobito su važni dokumenti privatne provenijencije, jer upotpunjuju znatno sliku starog Dubrovnika i rasvjetljuju one strane života, o kojima službeni dokumenti šute. Interni rad na sređivanju arhivskih dokumenata i što boljoj organizaciji arhiva kao znanstvene ustanove bio je također intenzivan i obilan. Ovaj Državni arhiv vodi stalni nadzor nad cjelokupnim arhivskim blagom grada i kotara Dubrovnika i kotara Korčule. Osobito se je mnogo uradilo na spašavanju arhivskog materijala u različitim uredima, ustanovama i obiteljima, koji je bio izvrnut propasti.

Mnoštvo naučnih radnika radilo je nakon Oslobođenja u Dubrovačkom arhivu. Najbolji poznavaoци Arhiva i najmarljiviji radnici u njemu još otprije jesu Jorjo Tadić i Mihajlo Dinić, profesori beogradskog sveučilišta, prof. Gregor Čremošnik i dubrovački konzervator Lukša Beritić. Od 1945. naročito je iskoristio Dubrovački arhiv za proučavanje hrvatsko-dalmatinske umjetnosti dr. Cvito Fisković, upravitelj Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju. Od znatnog broja radova, koji su izašli nakon Oslobođenja, osim gore spomenutog Čremošnikova rada, navest ćemo samo najznačajnije, koji su pretežno izrađeni na temelju rada u Dubrovačkom arhivu. Najviše je radova dao Fisković, a najznačajniji su »Naši graditelji i kipari XV.—XVI. stoljeća u Dubrovniku«

(1947.), »Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća« (Starohrvatska prosvjeta, III. serija, svezak I, 1950.) i »Dubrovački slikari« (Prilozi povijesti umjetnosti u Dubrovniku 6, 1950). Prof. Tadić dao je knjigu »Dubrovački portreti I« (1948.) i izvrsnu studiju »Organizacija dubrovačkog pomorstva u XV. stoljeću« (Istoriski časopis 1948). Bogdan Krizman, službenik Državnog arhiva u Zagrebu, objavio je u zagrebačkim časopisima nekoliko vrijednih priloga o organizaciji dubrovačke diplomacije, od kojih je naročito zanimljiv »Pokušaj osnivanja dubrovačkog konzulata u Zagrebu« (Hrvatsko kolo 1950). Dragan Roller, asistent Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, dao je dobar prilog »Naša prva manufaktura u XV. stoljeću u Dubrovniku« (Ekonomski pregled 1950.), a u štampu je ušlo njegovo djelo »Dubrovački zanati«. Poučan i koristan je pregled — iako s izvjesnim netočnostima i jednostranostima — Ivana Božića, predavača beogradskog sveučilišta, pod naslovom »Ekonomski i društveni razvitak Dubrovnika u XIV.—XV. veku« (Istoriski glasnik 1949.), a dobar je prilog Radovana Samardžića, asistenta beogradskog sveučilišta: »Podmladak dubrovačkih trgovaca i zanatlija u XV. i XVI. veku« (Zbornik studentskih stručnih radova, Beograd 1948). Specijalnog je karaktera Božićeva studija »Hercogovački sandžak-beg Ajaz« iz povijesti XV. stoljeća (Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu I). Pristupilo se napokon reviziji mnogih netočnih gledišta s obzirom na dubrovačke gradske zidine i Knežev dvor, te najmarkantnije građevne spomenike starog Dubrovnika. Dubrovačkim fortifikacijama bavi se konzervator Lukša Beritić, koji o tome sprema veliko djelo, a zasada je u publikaciji »Dubrovački festival g. 1950.« dao vrlo dobre sintetičke prikaze »Gradske zidine Dubrovnika (pretiskan i u časopisu »Urbanizam i arhitektura« 9—10, 1950.) i »Tvrdava Lovrienač«, a dr. Božo Glavić, kustos Državnog muzeja u Dubrovniku, dao je u istoj publikaciji prikaz »Knežev dvor«, u mnogočemu s novim pogledima na taj prevažni spomenik (to je izvod iz velike dokumentarne, a još neobjelodanjene njegove radnje o istom predmetu). Važna je Beritićeva specijalna studija »Dubrovački graditelji Paskoje Miličević« (Split 1948). Iz područja pravne povijesti iznio je zanimljive i nove stvari dr. Frano Kesterčanek, upravitelj Naučne biblioteke u Dubrovniku, u studiji »Pravo pomilovanja i ustupanje toga prava građanima u republici dubrovačkoj« (Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 52, 1950).

Dokumente iz Dubrovačkog arhiva objelodanjivale su, uz ostale ustanove i pojedince, obje naše akademije u Zagrebu i Beogradu, a od Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku s pravom očekujemo, da što prije počne sa sistematskim izdavanjem dubrovačke arhivske građe, pri čemu smatramo, da je najpotrebnije izdati najprije još neobjelodanjene zakonike te početi s izdavanjem zapisnika dubrovačkih vijeća od početka dalje in extenso, jer se kroz njih najsvestranije zrcali cjelokupni život starog Dubrovnika.

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA IV

1951

BROJ 1-4

NAKLADA „ŠKOLSKA KNJIGA” / ZAGREB

R E D A K C I O N I O D B O R

V L A D I M I R B A B I Ć

M I R O S L A V B R A N T

G R G A G A M U L I N

M A R K O K O S T R E N Ć I Ć

J A R O S L A V Š I D A K

G L A V N I I O D G O V O R N I U R E D N I K

J A R O S L A V Š I D A K

I Z D A J E
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
Z A G R E B